

*Креховецька С. А.,**асистент кафедри прикладної лінгвістики
Національний університет «Львівська політехніка»**Мицан Д. М.,**кандидат філологічних наук,
доцент кафедри слов'янських мов**Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника*

ЗВЕРНЕННЯ ВОЛОДИМИРА ЗЕЛЕНСЬКОГО ДО УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ В ПЕРІОД ВІЙНИ

Анотація. Від кінця лютого увесь світ спостерігає за жахливими подіями, які розвиваються на території України. Російсько-українська війна стала вимушеним поштовхом до щоденних звертань Президента України до свого народу і до світових лідерів. Президент України чітко розуміє, що за ним спостерігає цілий світ, і знає, що, розмовляючи зі своїм народом, він розмовляє і з міжнародною аудиторією.

Сьогоднішня стаття є спробою структурованого аналізу текстів промов Володимира Зеленського до своїх громадян. Для дослідження бралися усі тексти промов за період перших двох місяців війни. Хронологічне обмеження зумовлене великою кількістю таких звернень до українського народу. Президент записує їх щоденно, а бувають випадки, що по кілька на день. Так за перший місяць таких промов є 60, а за другий – 51. В усіх зверненнях прослідковуються яскраві ознаки мовної пропаганди, такі як: дискредитування противника, принцип протиставлення *ми – вони*, творення позитивного образу України і українців, риторичні питання, і фрази, які запам'ятовуються. У дослідженні наводиться багато цікавих і різноманітних прикладів такої пропаганди.

На прикладі опрацьованих текстів промов Зеленський себе зарекомендував як справжній лідер українського народу. Від початку війни зростає його ідентичність з українським народом. І видно, як ця ідентичність поглиблюється, утворюючи органічну цілісність. Крім того, Зеленський демонструє майстерність у стратегічних комунікаціях. Його короткі лаконічні фрази добре лягають у заголовки новин, пости в соціальних мережах та розмови між людьми. Завдяки його доброму ораторському хисту у світі з'являється нове бачення українського народу і Збройних Сил України. Перспективи подальших таких досліджень є зумовлені необхідністю вивчення різноманітних лінгвістичних дискурсів.

Ключові слова: промова, звернення, дискурс, пропаганда, війна.

Постановка проблеми. Як відомо, однією з основних функцій мови є функція спілкування. У процесі комунікації оратор висловлює свої думки, інформує слухачів і навіть здатен впливати на них. Люди піддаються впливу політичного красномовства, коли воно широко транслюється в засобах масової інформації [1, с. 16]. Існують певні критерії, завдяки яким людина може удосконалити свої здібності оратора, серед них психологічні, технічні, лінгвістичні, дидактичні. Для передачі

інформації найбільш ефективними є технічні та лінгвістичні фактори. Вони можуть як допомогти інтерпретувати частину інформації, так і посилити (або послабити) її. Щоб досягти поставленої мети, оратор повинен враховувати, перед якою аудиторією йому доведеться виступати [2, 5].

Актуальність дослідження. Зараз уся увага світу звернена на події в Україні, а також на те, як звертається Президент країни до свого народу і до світових лідерів. Крім того, підвищена увага суспільства до політики була завжди, а кількість наукових досліджень, які б висвітлювали питання мовної особистості політика і потреби комплексного дослідження структури дискурсу є недостатньою.

Огляд останніх досліджень. Коли ми розглядаємо політику, то аналізуємо її переважно щодо боротьби за владу. Будь яка політична діяльність впливає на мову. В українському мовознавстві помітно зростає зацікавлення у дослідженнях «мови політики» та «мови ідеології». Саме такій мові є присвячені праці О. Рудої, С. Романюк, М. Мацюк. Вивчення стилістичних та лексичних особливостей політичних виступів досліджувала А. Буртник. Мові ворожнечі присвячені праці Г. Мацюк. Відомими є дослідження присвячені поняттю «мовної особистості», серед них заслуговують на увагу такі лінгвісти, як Ю. Караулов, В. Карасик. Дискурс, як лінгвістичний феномен, аналізується в працях Ф. Бацевича, К. Кусько.

Метою сьогоднішнього дослідження є аналіз щоденних промов Президента України Володимира Зеленського до українського народу за період перших двох місяців російсько-української війни (від 24 лютого до 24 квітня). Тексти звернень бралися з веб-сайту Офіційного інтернет-представництва Президента України [3].

Виклад основного матеріалу. Структура текстів. Усі виступи Президента України чітко структуровані. Вони складаються із привітання, основного тексту і завершення. Після привітання завжди називається кількість днів опору України у російсько-українській війні. Таке констатування факту має на меті посилити віру українців у себе, у свою перемогу, адже ніхто у світі не вірив, що Україна не здасться і протримається бодай три дні. Далі Президент завжди звітує про ситуацію на фронті за минулу добу – докладно в усіх напрямках і містах, а також про успіхи у переговорах із зовнішніми партнерами. Перед завершенням подає інформацію про нагородження наших захисників за особливі заслуги. Усі промови до українців звучать українською мовою, але деякі з них мають не-

лики російські фрагменти адресовані мешканцям, мамам і військовим РФ.

Привітання і завершення. Першого дня у зверненні до українського народу звучала стандартна фраза «*Громадяни України!*», яка підкреслювала офіційність звернення Президента Зеленського. У ній відчувається дистанція між главою держави і народом. Упродовж наступних двох місяців вона жодного разу не повторилася. Усі подальші промови розпочиналися словами на зразок: «*Українці!*», «*Українці! Українки!*», «*Добрий вечір усім!*», «*Слава Збройним Силам України*», «*Народе України!*» (поняття *народу* є набагато ширше від поняття *громадяни*) [4, с. 175]. В останньому звертанні наголошується на єдності і неподільності усіх мешканців України незалежно від громадянства, релігії і соціального стану. «*Наші захисники і захисниці!*» – акцентується займенник *наші*, бо *ми* – це цілісність народу і Президента, Зеленський уособлює себе, як частину свого народу. Слово *захисниці* вживає свідомо, зазначаючи, що у цій війні воюють не тільки чоловіки, а й жінки.

Багато привітань повторювалися і поширювалися епітетами, у яких возвеличувалася держава і її народ: «*Великий народ великої країни!*», «*Вільний народ вільної/ найсміливішої/ найпрекраснішої країни!*», «*Хорообрі українці нескореної країни!*», «*Мицний народ сталевий/ незламної країни!*», «*Мудрий народ сильної/ міцної країни*», «*Наш сильний народ незламної країни!*», «*Незламний народ найсміливішої країни!*», «*Найсміливіший народ найпрекраснішої у світі країни!*». В усіх наведених прикладах прикметники можуть бути синонімами, які однаково варіативно стосуються як до іменника *народ*, так і до іменника *країна* (отождження нероздільності цих двох понять). Дещо іншою є фраза «*Мирний народ воюючої країни!*», у якій єдиний раз вжито семантичне протиставлення. Такі звертання демонструють, що єдиним шляхом до закінчення війни буде тільки перемога українського народу. Цікавими є звертання від президента з побажаннями: «*Бажаю здоров'я, українські герої!*», «*Бажаю здоров'я, єдина країно!*», «*Бажаю перемоги, український народ!*». Найбільш стилістично розбудованим є звертання «*Бажаю здоров'я, рідні українці! Сильні і добрі! Але добрі не для ворога!*».

Один єдиний раз звернення президента не мало адресата привітань. Це було 3 квітня після оприлюднення ЗМІ інформації про звірства, які вчинила російська армія щодо мирного населення українського містечка Буча. Такий формат промови Зеленським був зроблений свідомо, щоб краще передати трагізм того дня. Він сам акцентував на тому, що «*Сьогодні це звернення буде без привітання. Не хочеться жодного зайвого слова. Президенти зазвичай не записують таких звернень, як це...*» (один (!) з небагатьох випадків, коли він вказує на те, що є Президентом).

Усі, без винятку звернення Президента, завершуються українським гаслом «*Слава Україні!*», що не випадково. Наведене гасло є символом у боротьбі за незалежність України і завжди в українців асоціюється, передусім, з російським протистоянням. Пропаганда Кремля ці слова трактує як гасло радикальних націоналістів, яке завжди наводило жах на прихильників «рускава міра». Крім того, інколи Зеленський додає: «*Слава Збройним Силам України!*», «*Слава кожному нашому солдату!*», «*Слава вам!*», «*Слава армії!*», «*Вічна пам'ять усім, хто загинув за Україну!*».

Дискредитування противника. Однією з головних цілей пропаганди є нещадне та тотальне приниження ворога. Пропаганда прагне дегуманізувати свого противника таким чином, щоб у глядача зникли будь-які потенційні прояви симпатії до іншої сторони. Споживач пропаганди у жодному разі не має сприймати ворога як звичайну людину з іншими, можливо, навіть протилежними поглядами. Ворог має бути не просто чужинцем, а чимось огидним, небезпечним, неприродним та навіть потойбічним еством.

Якщо прослідкувати лексичний ланцюжок *Росія – армія РФ*, то можна помітити, що Президент України використовує слова лише з від'ємною конотацією. У нього *Росія* – це: *одна з найпотужніших держав світу* (без негативного підтексту так було сказано один раз 25.02), *державо-терорист*, *агресор*, *ворог*, *вірус*, *тиранія*, *впертий ворог*, *Російська Федерація – гуманітарна катастрофа це повноцінні синоніми, спонсор тероризму, джерело абсолютного зла*.

Її армія – *вороги*, *не воїни наддержави*, *це роззублені діти*, *яких використовують* (про молодих призовників), *дно*, *безбожники*, *сволота*, *варвари*, *НЕлюди*, *російські ббивці*, *досвідчені терористи*, *російська навала*, *окупанти*, *загарбники*, *ординці*, *палачи* (рос.), *зло*, *нелюди*, *нікчеми*. Цьому війську присвячені цілі фрази, цілковито наповнені негативом, зневагою і огидою: «*Вбивці. Кати. Гвалтівники. Мародери, які називають себе армією!*»; «*Нет души. Нет сердца*» (рос.); «*Не усі серійні гвалтівники дійшли до такого ступеня жорстокості, як дійшли російські солдати!*»; «*Покидьки під російським прапором; перший раз в житті бачить унітаз і краде усю побутову техніку!*»; «*Варварська та нелюдська армія світу!*»; «*Вбивство мирних людей – почерк російської армії!*». І як кінцевий вердикт: «*У них стільки жаги до руйнувань, що нагадує щось потойбічне ... потвори, пекельні химери!*».

Стосовно дій Кремля Зеленський завжди використовує зневажливі дієслова *брехати*, *добрехатися* (замість *обманювати*, *говорити неправду*), які притаманні розмовному стилю і мають негативне забарвлення: «*Брешуть, що «Бойнг» малазійської авіакомпанії сам впаав, а трупи їм підкинули у повітрі!*».

Принцип протиставлення *ми – вони*. Однією з найбільш розповсюджених стратегій у створенні образу політичної ситуації є поділ на «своїх» і «чужих». Такий механізм характерний для мови політики загалом. К. Ожуг зазначає, що стратегія побудови опозиції спирається на перелічення позитивних рис, притаманних «нам», і негативних рис, приписаних «їм». При цьому використовується маніпуляція [5, с. 174–175]. Таке протиставлення тісно пов'язане з образом ворога, який займає важливе місце у мові пропаганди, оскільки більшість мовних засобів, особливо метафор і епітетів, сконцентровані довкола цього образу. У таких випадках слова, які описують ворога, мають від'ємну конотацію, негативну вартісність і часто вживаються з іронією чи сарказмом.

Говорячи про нас, Президент нагадує, що «*Ми українці. Ми перебуваємо на своїй землі!*»; «*Коли я йшов у Президенти, я говорив, що кожен із нас Президент!*»; «*Доля країни повністю залежить від нашої армії, наших героїв, наших сил безпеки. І від нашого народу, від вашої мудрості!*»; «*Ми будемо боротися за кожен метр нашої землі, за кожен нашу людину!*»; «*Ми разом з Богом!*»; «*Ми стали наддержавою духу!*». В усіх промовах В. Зеленський дуже рідко вживає займенник «я», тільки у тих випадках коли інформує про свої переговори

з лідерами інших держав. Завжди «ми»: *ми вистояли, поперед у нас важка ніч, нам вдалося*. Така форма подачі інформації підкреслює його ототожнення зі своїм народом, створює образ єдиного цілого.

Згадуючи їх зазначається: *«Росія перетворилася на аналог так званої ДНР – це повна ізоляція»; «Гострий припадок агресії, манія величі, манія переслідування. Важкі психологічні комплекси»* (завульовано йде мова про президента РФ Путіна, який самоізолювався від усіх, боячись за свою безпеку), *«В окупантів нема коріння, нема пам'яті, нема душі»; «Це абсурд абсолютний – з усіх точок зору»; «Російські кораблі можуть піти ... хіба що на дно»; «Росія назавжди програла Україну, ... увесь світ програла»; «Вони органічно не здатні робити життя нормальним»; «Немає свободи слова, свободи вибору, процвітає бідність, і людське життя нічого не варте»; «Під прапором Росії занесли (у ДНР і ЛНР) деградацію, руйнування і смерть»; «Російський паспорт – однозначний осуд від усіх порядних людей, однозначне небажання співпрацювати»*. І як підсумок усіх негативних епітетів і метафор – звернення до Білорусії: *«Будьте Беларусью, а не Россией!»* (рос.).

У текстах промов Зеленського є яскраві приклади антитези: *чорт з ними – з нами Бог; Російські пропагандисти думали про наших людей, як про себе. А ми – горді. Ми воїни світла!; Ми і терор (РФ) – це різні всесвіти*. Зрозуміло, що при такій подачі і такому описі себе і їх навіть найзапекліший в Україні прихильник Кремля усвідомлює, що Росія – це цілковите зло. Таке розуміння часто підсилюється відео сюжетами, фотографіями, розповідями очевидців. Це є явище маніпуляції, яке притаманне военній пропаганді.

Творення образу України та українців. Від 24 лютого Україна і події, які у ній відбуваються, не сходять зі шпальт усіх світових видань і інтернет-новин. Якщо усі світові лідери думали, що ця війна триватиме 3–5 днів, то зараз вони розуміють, що глибоко помилялися і недооцінювали Україну, її громадян і її Президента. У своїх промовах Зеленський завжди підкреслює красу нашої країни: *«Наша країна єдина і найкраща»; «Багато місць нашої прекрасної країни», її міст: «Мирний, гордий, сильний Харків»; «Київ – це серце нашої країни»; «Добра, тиха, душевна Сумщина»; «Маріуполь – мирне і працююче місто»*. Одночасно з красою вказується і на стійкість країни: *«Нічого Україна не віддасть, а чужого нам не треба!»*.

У прекрасній країні проживають і найкращі люди: *«У нас є наші люди, і наша земля. І для нас – це золото»* (на першому місці люди, які за ним стоять, Зеленський їх цінує понад усе); *«Я президент адекватної країни, адекватного народу»* (рос.); *«Доля України залежить тільки від українців»; «І якщо хтось думає, що, подолавши все це, українці – всі ми – злякаємося, зламаємося або здамося, він просто не знає нічого про нас, про Україну»; «Українці свого не віддадуть»*. І як резюме для цілого світу: *«Наш бренд – бути українцем! Бути сміливим»*.

Як бачимо, у президентських промовах образи України і її мешканців збігаються: прекрасна країна зі сміливим і справедливим народом.

Риторичні питання і фрази, які запам'ятовуються. Дуже часто Зеленський фокусує свою увагу на експресивних та емоційно насичених фрагментах своїх промов. Серед багатьох маніпуляційних технік найбільш розповсюдженим є метод

використання риторичних питань. Президент Зеленський активно вживає їх у своїх промовах: *«Хто це робив те, що роблять українці?»; «Що вони роблять?»; «Чого вони хочуть? Для чого це усе вам?»; «А що потім?»* (рос.), *«Чим відповідь на це світ?»; «Хто готовий воювати разом з нами?»*. Особливість вживання риторичних питань полягає в тому, що політик стверджує або заперечує думку у формі запитання. У такий спосіб він провокує адресата, підводить його до внутрішнього діалогу з мовцем і в кінцевому результаті впливає на установки слухача, тобто на його інтенціональну активність. Такі питання містять інтригу і залишаються без відповіді. Хоча відповіді на них є цілком очевидними.

Крім того, Зеленський вдало виступає як майстер саундбайту. Його тексти мають велику кількість повідомлень, зведених до кількох слів або фраз, які легко запам'ятовуються і часто цитуються ЗМІ. Серед них уже крилатими стали фрази: *«Тут тривають бої. Мені потрібна зброя, а не таксі»; «Коли ви нападете на нас, ви побачите наші обличчя, а не наші спини»; «Кожне наступне покоління сприйматиме Росію як загрозу»; «Якщо ми переможемо, а я впевнений, що переможемо, це буде перемогою всього демократичного світу»*.

Стратегія і тактика. Усі промови Зеленського як до внутрішньої, так і до зовнішньої аудиторії можуть бути візрцевими у кризових ситуаціях для інших лідерів, оскільки у них він застосовує правильну тактику, висловлюючись чітко і лаконічно. У перші два місяці війни можна виділити спільну тематику його промов, скерованих як до українців, так і до цілого світу. Це: 1) звернення до Кремля зупинити війну; 2) героїзм українського народу; 3) звернення до Європи й усього світу підтримати українців і допомогти зі зброєю; 4) звернення до НАТО закрити небо над Україною.

Частина звернень Президента адаптована до різних аудиторій. Окремо він звертається до євреїв цілого світу після ракетного удару по Бабиному Яру, вітає мусульман України з початком Рамадану, а католиків з Великоднем. Закликає білорусів не бути співучасниками війни, намагається достукатися до населення РФ, щоб виходили на мітинги проти війни і щоб їхні солдати не брали участь у військових діях (такі звернення виголошуються російською мовою). Не забуває вітати представників окремих професій з їх професійним святом – Днем Служби Безпеки, Днем Національної Гвардії, Днем пожежника тощо. Окремо у Шевченківські дні згадає Т. Шевченка. Від імені усіх українців вітає з Днем народження Ліну Костенко. Усі ці тактичні прийоми відображають єдність Зеленського і українського народу. Правильно підібрана стратегія оратора не може не захоплювати.

В. Зеленський вмів використовувати і невербальний аспект своїх промов. З першого дня війни Президент здебільшого звертається до свого народу, до усього цивілізованого світу з офісу у звичайній військовій футболці, з акуратною кількаденою щетиною. На задньому плані завжди є національна символіка – прапор і герб України. Інколи його звернення транслиуються з центральної частини столиці. Такий образ є невід'ємною частиною його промов і підсилює їх вплив на пересічного громадянина України. Кожен українець бачить: його президент з ним, не втік. Так само, як і він, недосипає і разом з ним пліч-о-пліч воює на інформаційному фронті. Уже це заслуговує на повагу і укріплює віру в те, що ми переможемо. Це теж стратегічно правильний хід.

Висновки. Отже, політична промова, особливо під час війни, – це більше, ніж можливість продемонструвати харизму лідера. А Зеленський себе зарекомендував як справжній лідер українського народу. Від початку війни зростає його ідентичність з українським народом. І видно, як ця ідентичність поглиблюється, утворюючи органічну цілісність. Крім того, Зеленський демонструє майстерність у стратегічних комунікаціях. Його промови грамотні і щирі, написані простою мовою, без надлишку термінології і складних понять. Він не соромиться проявляти свої емоції – біль, розпач і внутрішні переживання, вміє спілкуватися настільки відкрито, що відчувається, ніби він говорить з кожним, а не з величезною аудиторією. Він робить це короткими лаконічними фразами, які добре лягають у заголовки новин, пости в соціальних мережах та розмови між людьми. У своїх промовах В. Зеленський ламає стереотип про потужність другої армії світу, натомість завдяки йому у світі з'являється нове бачення українського народу і Збройних Сил України.

Перспективи подальших досліджень зумовлені необхідністю вивчення різноманітних лінгвістичних дискурсів.

Література:

1. Стец В., Стец І., Костючик М. Основи ораторського мистецтва. Тернопіль : Економічна думка, 1998. 60 с.
2. Осипова Н. П., Воднік В. Д., Климова Х. П. Ораторське мистецтво : навчальний посібник для студентів юридичних спеціальностей вищих навчальних закладів. Харків : Одисей, 2006. 144 с.
3. Промови та звернення. URL: <https://www.president.gov.ua/news/speeches> (дата звернення: 25.07.2022).
4. Словник української мови: [в 11 т.] / АН УРСР, Ін-т мовознавства імені О. О. Потебні; редкол.: І. К. Білодід (голова) [та ін.]. Т. 2. К. : Наукова думка, 1970–1980. 550 с.
5. Ożóg K. Język w służbie polityki: językowy kształt kampanii wyborczych. Rzeszów : Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, 2004. 273 s.

Krekhovetska S., Mytsan D. Volodymyr Zelensky's address to the Ukrainian people during the war

Summary. Since the end of February, the whole world has been watching the terrible events unfolding on the territory of Ukraine. The Russian-Ukrainian war became a forced impetus to the daily addresses of the President of Ukraine to his people and to world leaders. The President of Ukraine clearly understands that the whole world is watching him, and he knows that when he talks to his people, he is also talking to an international audience.

This article is an attempt at a structured analysis of the texts of Volodymyr Zelensky's speeches to his citizens. All texts of speeches during the period of the first two months of the war were taken for the study. The chronological limitation is due to the large number of such appeals to the Ukrainian people. The president writes them down daily, and there are cases when several a day. For example, in the first month there were 60 such speeches, and in the second – 51. In all addresses, vivid signs of language propaganda can be traced, such as: discrediting the enemy, the principle of opposition between us and them, creating a positive image of Ukraine and Ukrainians, rhetorical questions, and phrases that are remembered. The study provides many interesting and diverse examples of such propaganda.

On the example of elaborated speech texts, Zelensky proved himself as a true leader of the Ukrainian people. Since the beginning of the war, his identity with the Ukrainian people has been growing. And one can see how this identity deepens, forming an organic integrity. In addition, Zelensky demonstrates skill in strategic communications. His short, concise phrases lend themselves well to news headlines, social media posts, and conversations between people. Thanks to his good oratorical skills, a new vision of the Ukrainian people and the Armed Forces of Ukraine is emerging in the world. The prospects for further such research are determined by the need to study various linguistic discourses.

Key words: speech, address, discourse, propaganda, war.